

АЛХІМІЧНА ДОБА В УКРАЇНІ

*Родигін К. М.*¹, Родигін М. Ю.²¹Донецький національний університет імені Василя Стуса²Інститут фізико-органічної хімії і вуглехімії ім. Л. М. Литвиненка НАН України

rodygin@ukr.net

У своїй історичній генезі хімія пройшла через певні закономірні етапи розвитку. Одним з них є алхімічний, протягом якого відбувалися розвиток і поєднання теоретичних та практичних складових явища. Важливість цього періоду підкреслював академік П. Вальден, зауваживши на прикладі Московії-Росії, що відсутність алхімічного періоду розвитку хімічної науки на теренах певної країни означає вторинний та неповноцінний характер такого розвитку. Постає закономірне питання: чи мав місце розвиток алхімії на теренах України?

Алхімічний слід в Україні не обмежується символом солі в гербі міста Бахмут, а має багато інших проявів. Так, у книзі Кирила Транквіліона-Ставровецького «Перло многоцінне» (1646 р.) згадано «... нове алхімство – дива гідне діло!». Алхімія не є дивиною для автора й характеризується як соціально значущий прояв премудрості. Символічне визнання української алхімії міститься у книзі Міхаеля Майєра «*Symbola aureae mensae duodecim nationum*» (1617 р.), де до переліку «12 стовпів алхімії» входить «анонімний Сармат», що зокрема репрезентує українські (руські) землі. Про вкоріненість феномена свідчить цикл легенд про львівського алхіміка XVI – XVII ст. Григорія Лискевича.

Вочевидь, за тих часів у Львові склалася атмосфера сприятлива для алхімічної діяльності. Принаймні, звідти у 1578 р. король Стефан Баторій направив місцевого міщанина Бояновського до відомого алхіміка Леонарда Турнессера у справі виготовлення ексклюзивного антидота. Історія зберегла імена алхіміків-іноземців, що практикували у Львові, – Ієроніма Ройснера (*Hieronimus Reussner aus Lemberg*), Леонарда де Маурперга, Ієроніма Ведельського (Віттенберга). Збереглися відомості й щодо місцевих алхіміків. У 1671 р. королем Міхалом Корибутом-Вишневецьким було дано дозвіл на аптекарську діяльність братам-алхімікам Емануелю та Самуелю Леві. Причетними до алхімічної діяльності були численні представники роду Алембеків (Альнпеків). Проте найвідомішим львівським алхіміком є автор трактату «*Sekreta z ogrodu philozowskiego, zebrane prawdzsiwe o kameniu blogoslawionim philozowskim z wykladem pisane roku Panskiego 1626*» Андрій Торосович, що тримав лабораторію на вул. Вірменській. Вірменська складова української алхімії простежується вглиб віків принаймні до XIV ст., коли до Львова на навчання в авторитетного вірменського алхіміка магістра Дмитра приїздили Бартоломій з Праги та Леонард де Маурперг із Кракова.

В українських джерелах алхімія фігурує й у XVIII ст. Так, у творчості філософа Григорія Сковороди неодноразово згадано як власне алхімію, так і її засадниче поняття філософський камінь. Це є закономірним, оскільки явище алхімії за тих часів в Україні було поширеним, про що свідчить фраза з опису алхімічної лабораторії Северина Жевуського у Підгорецькому замку: «безрезультатні експерименти деяких значних панів XVIII ст.». Яскравим прикладом такого типу алхіміків є Тадеуш Грабянка, що обладнав лабораторію у своїх подільських маєтностях, де принаймні до 1784 р. працював над пошуками філософського каменя і приймав численних гостей-герметиків, зокрема, за легендами, самого графа Каліостро (з яким він навіть ототожнюється у деяких енциклопедіях).

Таким чином, сукупний аналіз наведених проявів алхімії дозволяє стверджувати її існування та розвиток на теренах України щонайменше протягом XVI – XVIII ст.